ಪ್ರತಿಬಿಂಬ

PRATIBIMBA –Multidisciplinary Kannada Research Journal of IIMRD
ISSN: 2582-2284
Vol-7 Issue-5, March - April 2026, Pp. 74-82
©*IIMRD*, Mysuru

IIMRD JOURNALS

www.iimrd.com

ಡಿ. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಸಬಲೀಕರಣ: ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ರಮ್ಯ ಹೆಚ್. ಕೆ
ಅತಿಥಿ ಉಪನ್ಯಾಸಕರು, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ತಲಕಾಡು, ತಿ.ನರಸೀಪುರ ತಾಲೂಕು, ಮೈಸೂರು

ಸಾರಾಂಶ: (Abstract)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಡಿ. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರು ತಮ್ಮ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ನಾಯಕತ್ವ ಮತ್ತು ಸುಧಾರಣಾ ಚಿಂತನೆಯ ಮೂಲಕ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ತಂದವರು. ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಸಬಲೀಕರಣ, ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ, ಸಮಾನ ಅವಕಾಶಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಇವರ ಆಡಳಿತದ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಸಮಾನತೆ, ಕಲ್ಯಾಣರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಒಳಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅವರು ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾಗಿವೆ. ಅರಸು ಅವರು ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಜನರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರಲು ಒಂದು ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸಿದರು. ಇವರು ರಾಜ್ಯದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮತ್ತು ಅಮರ. ಇವರನ್ನು "ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದ ದಾರ್ಶನಿಕ ನಾಯಕ" ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ತತ್ವಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನವು ಗುಣಾತ್ಮಕ ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಧಾನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವರಾಜ್ ಅರಸುರವರ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕತ್ವ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ, ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅವರು ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಮುಖ್ಯಪದಗಳು (Keywords): *ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಡಳಿತ, ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಸುಧಾರಣೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ, ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳು, ಸಬಲೀಕರಣ, ಭೂ ಸುಧಾರಣೆ.*

ಪೀಠಿಕೆ

ಡಿ. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರು 1915 ಆಗಸ್ಟ್ 20 ರಂದು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಣಸೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅರಸು ಸಮುದಾಯದ ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಈ

Please cite this article as: ರಮ್ಯ, ಹೆಚ್. ಕೆ. (2026). ಡಿ. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಸಬಲೀಕರಣ: ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬ: *ಮಲ್ಟಿಡಿಸಿಪ್ಲಿನರಿ ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಐಐಎಂಆರ್‌ಡಿ, 7(5). ಪು.ಸಂ.* 74–82

ಸಮುದಾಯವು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತವನ್ನಾಳಿದ ಒಡೆಯರ್ ರಾಜಮನೆತನದ ದೂರದ ಸಂಬಂಧಿಗಳು. ಅವರ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಹಾಗೂ ತಾಯಿಯ ಹೆಸರು ದೇವಿರಮ್ಮಣ್ಣಿ. ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ ನಂತರ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಇವರು ರೈತರ ಜೀವನದ ಕಷ್ಟಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಸಮೀಪದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಈ ಅನುಭವವೇ ಅವರ ಮುಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆಗೆ ಬಲವಾದ ಅಡಿಪಾಯವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ಅರಸು ಅವರು ಅರಸು ಸಮುದಾಯದ ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರೂ, ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸೇವೆಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಅಪರೂಪದ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು, ಇದು ಅವರಿಗೆ ಜನನಾಯಕನಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿತು. ಅರಸು ಅವರು ಯುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಚಿಂತನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸುಭಾಷ್ ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸೇನೆಯ ಚಳವಳಿಯಿಂದ ಅವರು ಆಳವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. ‘ಶಿವಪುರ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ’ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮಿ ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ‘ಮೈಸೂರು ಚಲೋ’ ಚಳವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೆ.ಸಿ. ರೆಡ್ಡಿ, ಕೆ.ಹನುಮಂತಯ್ಯ, ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ನಾಯಕರೊಂದಿಗೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ನಂತರ ‘ಕ್ವಿಟ್ ಇಂಡಿಯಾ’ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಕ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಅನುಭವಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯ ಕುರಿತು ಗಾಢವಾದ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತೀವ್ರ ಕಾಳಜಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಅವರು ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ‘ಅಧಿಕಾರದ ಸಾಧನವಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯ ಸಾಧನ’ವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದರು.

ನಂತರ 1952 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ನಂತರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮೊದಲ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅರಸು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಹುಣಸೂರು ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯಾಗಿ ವಿಧಾನಸಭಾ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದರು. ಬಲವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದ್ಧತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನಿ ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧಿ ನೇತೃತ್ವದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ನಂತರ ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧಿಯವರ ಬೆಂಬಲದೊಂದಿಗೆ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಸಹ ಅಲಂಕರಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಮೊದಲ ವ್ಯಕ್ತಿ ಡಿ. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು. ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅವಧಿಗಳಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅವರ ಮೊದಲ ಅವಧಿ ಮಾರ್ಚ್ 20, 1972 ರಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್ 31, 1977 ರವರೆಗೆ. ಅವರ ಎರಡನೇ ಅವಧಿ ಫೆಬ್ರವರಿ 28, 1978 ರಿಂದ ಜನವರಿ 7, 1980 ರವರೆಗೆ. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರ ಆಡಳಿತ / ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕತ್ವವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರಂಪರಾಗತ ಜಾತಿ ಆಧಾರಿತ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು

ತಂದಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಧಿಸಿದ್ದ ಲಿಂಗಾಯತ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಲಿಗ ಸಮುದಾಯಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಏಕಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವರು ಸವಾಲು ಹಾಕಿದರು.

ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವದಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯಿಲ್ಲದವರ ಧ್ವನಿಯಾಗಿ, ದಮನಿತರ ವಿಮೋಚಕರಾಗಿ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸುಗಮಕಾರರಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಮಾಜದ ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗಗಳ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಗಾಧ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕತ್ವ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ನೀಡಿದ ಉದಾತ್ತ ಕೊಡುಗೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಗೌರವವನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಆಡಳಿತ ಅವಧಿ ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ **'ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ'**ಯ ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನವೆಂಬರ್ 1, 1973 ರಂದು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ **"ಕರ್ನಾಟಕ"** ಎಂದು ಮರುನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು – ಇದು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ನಿರ್ಧಾರ.

ಉದ್ದೇಶಗಳು

1. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಡಳಿತದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ, ವಿಚಾರಗಳು ಮತ್ತು ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು.
2. ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಸಬಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದು.

ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನಶಾಸ್ತ್ರ

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನವು ಅದರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ದತ್ತಾಂಶದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ದಾಖಲೆಗಳು, ವರದಿಗಳು ಮತ್ತು ವೆಬ್ಸೈಟ್ಗಳು; ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಮತ್ತು ಲೇಖನಗಳು; ಪತ್ರಿಕೆಗಳು; ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗಳು; ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಿತ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಕಟಿತ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೃತಿಗಳಂತಹ ದ್ವಿತೀಯ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರವೇಶಿಸಬಹುದಾದ ದ್ವಿತೀಯ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಯಕತ್ವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪರಂಪರೆ

ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶ ನೀಡಿದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ರಾಜಕಾರಣಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕ. ಸರಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ವಾಗ್ಮಿತ್ವ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಕಲ್ಯಾಣದತ್ತ ಇರುವ ಅವರ ಆಳವಾದ ಬದ್ಧತೆ ಅವರನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿತು. 1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮರು ರೂಪಿಸಿದ

ನಾಯಕನಾಗಿ ಅವರು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಂಬ ತತ್ವಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ್ದು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳು, ದಲಿತರು, ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದರು. ಈ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಗೆ ತರಲು ಸಮುದಾಯಗಳ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿ ಒಗ್ಗೂಡಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಬಲಿಷ್ಠ ಮೇಲ್ಜಾತಿ ಸಮುದಾಯಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಹೊಂದಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಮುರಿದರು. ಈ ಮೂಲಕ "ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಮೈತ್ರಿ ರಾಜಕೀಯ"ವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ಪುನರ್ ರೂಪಿಸುವತ್ತ ಗಮನಹರಿಸಿದರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ನಾಯಕತ್ವಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದವು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವ ವಿಸ್ತಾರವಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ, ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರು ರಾಜ್ಯ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಈ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ದಿಕ್ಕನ್ನು ನೀಡಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಾಮಾಜಿಕ–ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯ ಉದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರು ಕೇವಲ ಆಡಳಿತಗಾರರಲ್ಲ, ಭವಿಷ್ಯದ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ರಾಜಕೀಯ ಗುರುವಾಗಿಯೂ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಿಂದ ಆರ್. ಗುಂಡೂರಾವ್, ಎಂ. ವೀರಪ್ಪ ಮೊಯ್ಲಿ, ಎಸ್. ಬಂಗಾರಪ್ಪ, ಎಸ್.ಎಂ. ಕೃಷ್ಣ, ಧರ್ಮಸಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಖರ್ಗೆ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ನಾಯಕರು ರಾಜ್ಯ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿದರು. ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳು ಮತ್ತು ದಲಿತ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅವರು ಸಮಾನ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವದ ಹೊಸ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಅರಸು ರವರು ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ ನೀತಿಗಳಿಗಾಗಿ "ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಚಾಂಪಿಯನ್" ಎಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು.

ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಗತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ದೇವರಾಜ ಅರಸುರವರ ಆಡಳಿತದ ಪ್ರಮುಖ ತತ್ವವೆಂದರೆ "ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಗತ/ಒಳಗೊಂಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ". ಅವರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಫಲಗಳು ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ತಲುಪಬೇಕು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅರಸು ಅವರು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಪ್ರಗತಿಪರ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಶೋಷಿತ ವರ್ಗಗಳ ಸಬಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವು.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣಾ ಉಪಕ್ರಮಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಬಡವರು, ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಕೂಲಿಗಾರರು ಹಾಗೂ ನಿರಾಶ್ರಿತರಿಗೆ ಅನೇಕ ಜನಪರ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಸರ್ಕಾರವು ದಲಿತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ

ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾದ 'ಜೀತಪದ್ಧತಿ', 'ರಾತ್ರಿ ಮಣ್ಣು ಸಾಗಿಸುವ ಕರ್ತವ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಮಲಮೂತ್ರ ಸಾಗಣೆ ಪದ್ಧತಿ'ಯಂತಹ (ಕೈಯಿಂದ ಮಲ ಹೊರುವ ಕೆಲಸ) ಮಾನವೀಯತೆಯ ವಿರುದ್ಧದ ಸಾಮಾಜಿಕ ದುಷ್ಟಥೆಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನೆ ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಹಲವಾರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣಾ ಉಪಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿತು. ಈ ಕ್ರಮಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದಲಿತರಿಗೆ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ, 'ಸಾಲ ಪರಿಹಾರ ಕಾಯ್ದೆ'ಯು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಾಲಗಳನ್ನು ಮನ್ನಾ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಲೂಟಿಕೋರ ಬಡ್ಡಿದಾರರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಮೂಲಕ ಬಡ ರೈತರು ಮತ್ತು ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಆಗಿನ ಪ್ರಧಾನಿ ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧಿ ರೂಪಿಸಿದ '20 ಅಂಶಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ'ವನ್ನು ಅರಸು "ಬಡತನ ನಿರ್ಮೂಲನೆ" ಕಾರ್ಯಸೂಚಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿ, ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದರು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಬಡತನ ನಿವಾರಣೆ, ಉದ್ಯೋಗ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿತ್ತು. ಇವರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನಪರ ಚಳುವಳಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಮೀಸಲಾತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಭೂಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಸಹ ಕೈಗೊಂಡರು ಮತ್ತು ಭೂಹೀನ ರೈತರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವಿತರಿಸಿದರು. ಅವರ ಈ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಭೂ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸಮಾನಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿದ್ದವು. ಇದಲ್ಲದೆ ವಲಸೆ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ, ಜನತಾ ಗೃಹ ಯೋಜನೆ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ವೇತನ, ಉಚಿತ ಕಾನೂನು ನೆರವು, ಮಕ್ಕಳ ಪೌಷ್ಟಿಕಾಂಶ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ಕೈಮಗ್ಗ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು, ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ ಪ್ರತಿ ಮನೆಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಮುಂತಾದ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಮಾಜದ ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗಗಳ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಪದವೀಧರರಿಗೆ ಭತ್ಯೆ ಯೋಜನೆ ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಾವಿರಾರು ಯುವಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಮಾಡಿದ ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು.

ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳು – "ಉಳುವವನಿಗೆ ಭೂಮಿ"

1974 ರ 'ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯ್ದೆ'ಯು ಅರಸು ಅವರ ಆಡಳಿತದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಕ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು 'ಉಳುವವನಿಗೆ ಭೂಮಿ' ("ಉಳುವವನೇ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ") ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಶಾಸನವು ಜಮೀನ್ದಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿತು, ಬಾಡಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು (The Tenancy System) ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿತು ಮತ್ತು ಭೂಹೀನ ರೈತರಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮರುಹಂಚಿಕೆ ಮಾಡಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು, ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಹಿಂದುಳಿದ ಮತ್ತು ದಲಿತ ಸಮುದಾಯಗಳಿಂದ ಬಂದವರು. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ರೈತರು ಭೂಸ್ವಾಮಿಗಳಾದರು ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಅಸಮಾನತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನವು ಸಮಾಜದ ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಭೂಮಾಲೀಕರ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತಿ ಸಣ್ಣ ರೈತರನ್ನು

ಗೌರವ, ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಘನತೆಯ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು. ಈ ಸುಧಾರಣೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ "ಮೌನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ"ಯಂತೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿತು. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರು ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಮೊದಲ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯ್ದೆಯ ಜಾರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅರಸು ಅವರು ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯ ನಾಯಕತ್ವ ತೋರಿದರು. ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ನಂತರ ಅವರು ತಮ್ಮದೇ ಆರು ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಚೆಲುವಯ್ಯ ಎಂಬ ದಲಿತ ರೈತನಿಗೆ ನೀಡಿದರು ಎಂಬುದು ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯು ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಪೂರೈಕೆ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾಳಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಹ ಆಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾದ ಅತ್ಯಂತ ದೂರಗಾಮಿ ಕೃಷಿ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ.

ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಸಬಲೀಕರಣ

ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ತರಲು ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಸಬಲೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅರಸು ಅವರು ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. ಅವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ 1972 ರಲ್ಲಿ, ಎಲ್.ಜಿ. ಹಾವನೂರ್ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ 'ರಾಜ್ಯದ ಮೊದಲ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಆಯೋಗ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಹಾವನೂರ್ ಆಯೋಗವು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿತು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮೀಸಲಾತಿ ನೀತಿಗಳಿಗೆ ಅಡಿಪಾಯ ಹಾಕಿತು. ಈ ಕ್ರಮಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದಾಯಗಳ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದವು. ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನದ ವಿಧಿ 15(4) ಮತ್ತು 16(4) ಅನ್ವಯ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ 1977ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ, ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 'ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಯಾಣ ಇಲಾಖೆ'ಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದು ಅವರ ಮಹತ್ವದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಅರಸು ಅವರು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಬಲೀಕರಣದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಲು ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಆ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಬಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಉನ್ನತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಹಿಂದುಳಿದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಹಾಸ್ಟೆಲ್ಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವುಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ, ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಪದವೀಧರರಿಗೆ ಭತ್ಯೆ ಯೋಜನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪಿಂಚಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಂತಹ ಹಲವು ಜನಪರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ, ಸಮಾಜದ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಇವು ಅವರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ನಿರ್ಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಅವರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾದ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ಚೌಕಟ್ಟು "ಡಿ. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿಗಮ"ದ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಇದು ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವ–ಉದ್ಯೋಗ ಸಾಲಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ, ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ "ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಸುಧಾರಕ" ಎಂದು ಗೌರವದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆಗಳಿಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯವು ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಡಿ. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಡಿ. ದೇವರಾಜ್ ಅರಸು ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದ ಧೀಮಂತ ನಾಯಕ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಪರ ಹೋರಾಟಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಅವರ ಆಡಳಿತವು ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳು, ದಲಿತರು, ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗಗಳ ಸಬಲೀಕರಣದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪರಿವರ್ತನಾತ್ಮಕ ಹಂತವಾಗಿತ್ತು. ಸಮಾನತೆ, ಮಾನವ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಂಬ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಆಡಳಿತ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ದೇಶದಲ್ಲೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ "ಸಮಗ್ರ ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯ್ದೆ"ಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಅವರು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ರೈತರಿಗೆ ಭೂಸ್ವಾಮ್ಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಯಾಣ ಇಲಾಖೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಮೀಸಲಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವಸತಿನಿಲಯಗಳು, ಪಿಂಚಣಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳಂತಹ ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅವರು ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದರು. ಅವರ ನಾಯಕತ್ವವು "ಅಧಿಕಾರವು ಸೇವೆಯ ಸಾಧನ"ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೇವರಾಜ್ ಅರಸರು ಕೇವಲ ರಾಜಕಾರಣಿಯಲ್ಲ, "ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಶಿಲ್ಪಿ ಮತ್ತು ಒಳಗೊಂಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ದಾರಿದೀಪ" ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರ ಪರಂಪರೆ – ಸಮಾನತೆ, ಘನತೆ ಮತ್ತು ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ನಮ್ಮ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- Gurulingaiah, M. K. (2015). Devaraj Urs contribution to the twenty point programme in Mysuru (Karnataka). Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (JETIR), 2(7), 297–300. https://www.jetir.org/papers/JETIR1701B44.pdf
- Gurulingaiah, M. K. (2015). Devaraj Urs contribution towards development of OBC (Other Backward Class) in Karnataka. Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (JETIR), 2(1), 293–296. https://www.jetir.org/papers/JETIR1709143.pdf

- Hegde, M. D. (2004). Backward class constituency in Karnataka: The phase of Devaraj Urs. Karnataka Journal of Politics.
- Kavitha, D. (2022). D. Devaraj Urs: A vibrant leader of Karnataka. International Journal of Creative Research Thoughts (IJCRT), 10(10), b627–b631. https://www.ijcrt.org/papers/IJCRT2210199.pdf\
- Mahesh, S. (2019). Political leadership legacy of D. Devaraj Urs. Global Journal for Research Analysis (GJRA), 8(5), 8–10.
- Manor, J. (2017, August 22). Devaraj Urs memorial lecture. MYRA School of Business, Mysore, Karnataka, India.
- Mathew, G. (1984). Shift in Indian politics: 1983 elections in Andhra Pradesh and Karnataka. Concept Publishing Company.
- Madur. (2013, May 8). D. Devaraj Urs – The social reformer. Karnataka.com. https://www.karnataka.com/personalities/d-devaraj-urs/
- Rodrigues, V. (2014). Political power and democratic enablement: Devaraj Urs and lower caste mobilisation in Karnataka. Economic and Political Weekly, 49(25), 62–70.
- Ramaswamy, H., Patgundi, S. S., & Patil, S. H. (Eds.). (2007). Karnataka government and politics. Concept Publishing Company.
- Shetty, V. R. (2000). Bahuroopi Arasu. Sapna Book House.
- Siddaramaiah. (2018, August 21). Inaugural address at Devaraj Urs centenary celebrations, Kallahalli, Mysore district, Karnataka, India. The Times of India.
- The Hindu. (2017, March 6). Contribution of Devaraj Urs to society outstanding. https://www.thehindu.com/news/national/karnataka/contribution-of-devaraj-urs-to-society-outstanding/article17417454.ece
- The Hindu. (2019, September 28). Urs was a champion of social justice. https://www.thehindu.com/news/national/karnataka/urs-was-a-champion-of-social-justice/article29534564.ece
- The Indian Express. (2019, June 25). Forty years ago, June 25, 1979: Congress expels Arasu.
- The Times of India. (2025, August 20). Social reforms by Devaraj Urs still relevant: Prez of Urs panel.

https://timesofindia.indiatimes.com/city/mysuru/social-reforms-by-devaraj-urs-still-relevant-prez-of-urs-panel/articleshow/123415647.cms

- The Times of India. (2026, January 6). Champion of backward classes, Urs reshaped Karnataka with his reforms. https://timesofindia.indiatimes.com/city/bengaluru/champion-of-backward-classes-urs-reshaped-karnataka-with-his-reforms/articleshow/126357486.cms
- Wikipedia contributors. (n.d.). D. Devaraj Urs. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/D._Devaraj_Urs